

Іванова В.М., Непша О.В.

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ДЕГРАДАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

Станом на 01.01.2016 року загальна площа земель в Запорізькій області складає 2718,3 тис. га. Площа лісів та інших лісовкритих площ області складає лише 4,4% (117,169 тис. га). Близько 220 тис. га ґрунтів в Запорізькій області деградовані, 301 тис. га – солонцюваті, з них 110 тис. га вимагають обов'язкового гіпсування [4].

Основними чинниками антропогенного впливу на земельні ресурси області є сільське господарство, промисловість, енергетика, транспорт, гірничодобувна промисловість. Природно-кліматичні умови, а також нераціональне використання сільськогосподарських земель збільшує площу деградованих ґрунтів. Ерозія, засолення, осолонцювання, ущільнення, підтоплення, порушення, зсуви – всі ці види деградації земель характерні для області [4].

Надзвичайно високий рівень господарського освоєння земель Запорізької області обумовлено наявністю у земельному фонді угідь із родючими ґрунтами, високою щільністю населення та значною концентрацією продуктивних сил.

Земельному фонду області притаманна певна двоїстість: з одного боку, в її ґрунтовому покриві переважають родючі чорноземні ґрунти, з другого – процеси деградації ґрунтів охоплюють практично всю її територію. В цьому важливу роль відіграють фактори, що пов'язані з використанням земель. Використання деградованих та малородючих ґрунтів, безпідставно включених до складу орних земель завдають щорічно збитків оскільки виробничі витрати на них не компенсуються отриманими врожаями. Крім того, наносяться невіправні збитки екологічного характеру за рахунок змиву родючого шару

грунту. Втрати від ерозії вимірюються десятками мільйонів гривень на рік, знищуються найродючіші шари ґрунту та його найважливіша складова – гумус.

В Запорізькій області за даними земельного обліку налічується 76,5141 тис. га (2,8%) земель сільськогосподарського призначення, що потребують консервації. Надмірна розораність території погіршує екологічні умови та можливості саморегулювання агроландшафту, знижує активність ґрунтоутворюючих процесів та природної родючості ґрунтів, посилює їх ерозію. Відомо, що на швидкість ерозійних процесів впливають природні та антропогенні фактори. Інтенсивність ерозії відмічається в залежності від рельєфу. В західній частині області переважають плоскі, слабо задерновані, майже безстічні рівнини (Михайлівський, Веселівський, Велико-Білозерський райони) [4].

Рельєф південних районів розчленований малими річками та балками. Саме тут поширена дефляція. Найбільші площі вона займає в Приазовському, Приморському, Якимівському та Мелітопольському районах. Найбільш розчленований рельєф в східних, північних та прилеглих до Дніпра районах. Зливи у поєднанні з розчленованим рельєфом і дефляцією викликають тут найбільший прояв ерозії ґрунтів [1,2,3].

За останні 35 років площа еродованих земель збільшилась на 25,2 %. На теперішній час водною ерозією охоплено 35,5 %, а вітровою – більш ніж 90 % площі сільськогосподарських угідь (в роки з пиловими бурями практично вся територія області піддається дії вітрової ерозії). Значно зменшився вміст гумусу в ґрунтах, спостерігається ущільнення орного шару, збільшуються площі засолених, солонцюватих, осолоділих та підтоплених земель [3,4].

Щорічно з кожного гектара внаслідок ерозії втрачається 350 кг гумусу. Основні причини зменшення гумусу: посилення його мінералізації, втрати при змиві верхнього (найбільш гумусного) горизонту, недостатня кількість внесення органічних добрив. Найбільш піддані водній ерозії Гуляйпільський, Запорізький, Новомиколаївський, Куйбишевський, Кам'янсько-Дніпровський

райони; вітровій – Веселівський та Михайлівський. Одночасно водній та вітровій ерозії найбільш піддані Приморський та Бердянський райони [4].

Створення нових агроформувань без достатнього науково-методичного, організаційного і фінансового забезпечення характеризується порушенням практично усіх сівозмін. У 2 рази збільшилися площі під культурами, які призводять до екологічної кризи деградованих та малородючих земель. Так, в середньому по області, соняшник в структурі орних земель займав 25,4 %. Для вирішення вказаних проблем необхідно впровадження основних засад та заходів, передбачених «Стратегією державної екологічної політики України на період до 2020 року» та затвердженими державними і регіональними програмами щодо захисту ґрунтів та земель, а також їх відповідне фінансування.

Список використаних джерел

1. Фізична географія Запорізької області: Хрестоматія /Відп. ред. Л.М. Даценко. – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 200 с.
2. Іванова В.М. Заходи щодо збереження ґрунтів і підвищення продуктивності агроландшафтів басейну річки Молочної /В.М. Іванова, О.В. Непша, М.М. Стецишин //«Нові виміри наукового пізнання»: збірка Матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – Переяслав-Хмельницький, 2017. – Вип. 1. – С.105-110.
3. Непша О.В. Сільськогосподарське природокористування в басейні річки Молочної /О.В. Непша// Історико-географічний дискурс проблем геосфери: матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 16 травня 2016 р: зб. наук. праць/за ред. Л.М. Даценко. – Мелітополь: МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016. – С.11-14.
4. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Запорізькій області у 2016 році [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://menr.gov.ua/news/31778.html>.